

האחרונה:

דאמר רבי אבא אמר רב אסי: עשו אלמנה אצל הבת, חכמים תקנו כשיש אלמנה ובת, ויש נכסים לזון רק אחת מהן, כבת אצל האחין בנכסים מועטין.

מה בת אצל אחין, הבת ניוזנת, והאחין ישאלו על הפתחים, כמו במקום שיש בת ואחין, ויש נכסים מועטים, תקנו חכמים שהבת מקבלת, כיון שבת עדיפה מהאחין. אף אלמנה אצל הבת, כשיש אלמנה ובת, אלמנה ניוזנת, והבת תשאל על הפתחים.

ונפשטה הבעיא דלעיל, שאלמנה עדיפה על הבת⁽¹⁰⁾.

שינונו במשנה: אדמון אומר, בשביל שאני זכר הפסדתי!?

מדברי אדמון מוכח, שיש מעלה בזכר, שבגללה היה צריך להעדיף אותו, ולכן הגמרא שואלת:

מאי קאמר?! לאיזו מעלה התכוין אדמון?

אמר אבוי, הכי קאמר, זאת היתה כוונתו לומר: בשביל שאני זכר, וראוי אני לעסוק בתורה, הפסדתי?! כי לזכר יש מצוות תלמוד תורה ולא לנקבה, ולכן צריך להעדיף בנים על בנות לענין מזונות.

אמר ליה רבא: אלא מעתה, מאן דעסיק בתורה הוא דירית, דלא עסיק בתורה לא ירית!?

מדבריך יוצא, שמי שעוסק בתורה ראוי לירש יותר ממי שאינו עוסק בתורה, וכשיש

ואיכא דבעי לה לאידך גיסא, יש מי שהסתפק באותן שאלות דלעיל, רק בסדר אחר:

בעל חוב, מהו שימעט בנכסים? האם הוא ממעט, כיון שגם אם הוא ימות עדיין החוב הוא בר גביה.

ואם תרצה לומר שאכן הוא ממעט, יש להסתפק עדיין:

ב-קמ-ב בת אשתו, מהו שתמעט בנכסים? בבת אשתו החוב הוא פחות חזק מבעל חוב, שהרי אם תמות נפקע החיוב.

ואם בכל זאת נאמר שהיא ממעטת, כיון שגם אם תנשא היא מקבלת מזונות, עדיין יש להסתפק:

אלמנתו, מהו שתמעט בנכסים?

באלמנתו, החוב הוא פחות חזק מבת אשתו, שהרי אם תנשא אלמנתו לאחר יפקע החיוב, ולכן מסתפקת בה הגמרא.

עד כאן דברי המסתפק "לאידך גיסא".

ועתה מביאה הגמרא, שהסתפק רבי ירמיה בספק נוסף:

אלמנתו ובת — אי זה מהן קודמת? כשיש נכסים לזון רק אחת מהן, מי קודמת? האם דעתו של אדם קרובה לבתו, ולכן היא תקבל את הנכסים, או שהוא דואג יותר לאלמנתו, והיא עדיפה מהבת.

אמר ליה רבי אבהו: פשוט מיהת חדא, אפשר לפשוט, לפחות, את הבעיה

10. לכאורה, אם הגמרא פשטה שאלמנה עדיפה על בת, והיא נזונת לפניה, אפשר אף לפשוט את

אבל כשהאב השאיר **נכסים מועטים**, שאז הבנות מקבלות את הנכסים עבור מזונותיהן, והבנים שואלים על הפתחים [כמבואר במשנה הקודמת], וידן של הנקבות על העליונה, לכן **הנקבות דוחות אותו** את הטומטום **אצל זכרים**, אל הבנים, ולא יקבל כלום.

האומר אם תלד אשתי זכר, יטול מנה. מי שמקנה חלק מנכסיו לעובר הנמצא במעי אשתו, ועושה זאת על ידי קנין, או באמירה בעלמא, ומדובר שאחרי הדבור הוא מת, ועתה יש מצוה לקיים דברי המת.⁽¹¹⁾

ילדה זכר, יטול מנה. הרי דבריו קיימים, ואם יתברר בסוף שהעובר הוא זכר, הוא יקבל מאה זוז. ואין כאן חסרון שאי אפשר להקנות לעובר, כפי שיבואר להלן.⁽¹²⁾

וכן אם אמר: **אם נקבה, אם אשתי תלד נקבה, תיטול מאתיים**, הוא מקנה לה עכשיו מאתיים זוז, הרי אם אכן ילדה נקבה, נוטלת

שני בנים יירש רק זה שעוסק בתורה!?

אלא, אמר רבא, הכי קאמר, זאת כוונתו של אדמון: **בשביל שאני זכר, וראוי אני לירש בנכסים מרובים**, כי זכר יורש בנכסים מרובים ונקבה אינה יורשת כלל, ואם כן, לזכר יש יותר זכות בנכסים מאשר לבנות, וכי לכן **הפסדתי בנכסים מועטים?** אלא, צריך להעדיף את הבנים, ובודאי לא את הבנות. ולכן הוא חולק על תקנת נכסים מועטים, ונזונים כולם ביחד.

מתניתין:

מי שמת והניח **בנים ובנות, וטומטום**, שהוא ספק זכר ספק נקבה, ולכן ידו על התחתונה, **בזמן שהנכסים מרובים**, שידם של הבנים על העליונה, שהרי אז הם היורשים את כל הנכסים, והבנות מקבלות רק מזונות, הרי **הזכרים דוחין אותו** את הטומטום **אצל נקבות**, אצל הבנות, שיקבל רק מזונות כמותן, ולא חלק בירושה.

הבעיא הקודמת, אלמנתו מהו שתמעט בנכסים. כי אם עשו תקנה של נכסים מועטים לבת, ודאי גם לאלמנה. כ"כ הנמו"י ולפ"ז צריך לומר, שלא גורסים את הבעיא של אלמנתו מהו שתמעט, שאם כן, זה לא פשוט מיהא חדא.

12. האו"ש בפ"ג מהל' זכיה ה"ח שואל מדוע אין חסרון של תנאי כפול ומכאן רוצה להוכיח שכתנאי לשעבר לא צריך הלכות תנאים וכאן הוא אומר שאם הוא זכר הוא זוכה בעודו בבטן אמו.

הרשב"א מוסיף שאין כאן חסרון של אסמכתא לא קניא, כיון שזה רק אם אומר בדרך קנס שמוכח שאין דעתו לתת אבל כאן רוצה לתת לבניו ודאי שאין זו אסמכתא.

11. על פי פירוש הרשב"ם שזה מצד מצוה לקיים דברי המת והקשה הרש"ש אם כן, מה הגמרא שואלת לקמן שמזכה לעובר לא קנה הרי זה רק מצוה בעלמא ותירץ הגדו"ש מכאן ראייה שמצוה לקיים דברי המת זה לא רק מצוה בעלמא אלא חכמים תקנו שזה פועל קנין והוא מיד זכה. וכן הוכיח הקובץ שיעורים משאלת תוס' לקמן מדוע צריך את התקנה של דברי

מאתים, כפי שהקנה לה.

ובשני המקרים האלו, אם ילדה מה שלא פירש, כגון שאמר זכר וילדה נקבה, לא מקבלת כלום, כיון שדעתו רק על זכר. וכן להיפך. וזה החדוש במשנה.

אבל, אם אמר, **אם זכר מנה, אם נקבה מאתיים**, כאן גילה בדעתו שרוצה להקנות לעובר בכל ענין, בין אם יהיה זכר בין אם יהיה נקבה. ולכן, אם ילדה זכר ונקבה [דהיינו, זכר או נקבה], **זכר נוטל מנה, נקבה, נוטלת מאתיים**. אבל אם ילדה תאומים, הם לא מקבלים כלום, כיון שאין דעתו על תאומים.

ילדה טומטום, שלא ידוע אם הוא זכר או נקבה, **אינו נוטל** כלום.

וזה לכאורה נסתר מתחילת המשנה, שמבואר בה שטומטום נוטל מספק כמה שפחות, ואם כן, גם כאן צריך לקבל לפחות מאה כמו זכר. ויבואר להלן בגמרא].

אבל, **אם אמר: כל מה שתלד אשתי, יטול!** כאן הוא לא מפרט מה תלד, אלא מתכוין להקנות למי שיולד, לכן הרי זה **יטול**, גם אם ילדה טומטום.

ועכשיו המשנה חוזרת לדין הראשון, שטומטום ידו על התחתונה לגבי ירושה ומזונות.

אם אין יורש אלא הוא, שאין בנים ובנות

אלא רק טומטום, הרי הוא **יורש את הכל**, כיון שסוף סוף הוא בנו, אפילו שלא ידוע איזה מין הוא (13).

גמרא:

שנינו ברישא של המשנה, אם יש בנים, בנות וטומטום, דוחין אותו אצל נקבות.

ותמדה הגמרא: וכי שקיל כבת, האם הדין הוא שהבנים לא נותנים לו כבן, אלא מקבל כבת, מספק.

הא קתני סיפא, הרי שנינו בסיפא, שאם אמר, זכר יקבל מנה ונקבה מאתיים, ילדה **טומטום, אינו נוטל!** ומוכח מכאן שטומטום אינו ספק זכר ספק נקיבה, אלא הוא בריה חדשה, ולכן אין לו לא דין של בן ולא של בת. ואם כן קשה, מדוע ברישא הוא מקבל.

אמר אביי: דוחין אותו, ואין לו. כוונת המשנה לומר, שהבנים דוחין אותו לבנות, אבל גם הבנות ידחוהו חזרה לבנים, ולא יקבל כלום

ורבא אמר, כוונת הרישא היא לומר, דוחין אותו **ויש לו**. וכפי שהבין המקשן. **וסיפא אתאן**, הסיפא הולכת לשיטת רבן שמעון בן גמליאל, שסובר טומטום הוא בריה בפני עצמה, ולא ספק זכר ספק נקבה, ולכן טומטום לא מקבל בכלל.

דתניא, ילדה טומטום ואנדרוגינוס, בהמה

מקבל ג' חלקים והבת רביע, כמו בזה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי, שהרי לטומטום מגיע חצי בודאי, והספק הוא על החצי השני. ועיין בקובץ שיעורים תע"ט בביאור מחלוקתם.

13. בטומטום ובת בנכסים מרובים יש לדון אין מחלקים את הנכסים? דעת הרמב"ם שחולקים בשוה, ואף על פי שאם הטומטום הוא בן נוטל את כל הנכסים. והטור חולק וסובר שהטומטום

כלום, מאי "ניזון כבת", שאמרה הברייתא! ?

ומתרצת הגמרא שלכאורה אף לרבא קשה:

ולטעמיך, לטעמו של המקשה, ששואל רק לאביי, הרי גם לרבא קשה מתחילת הברייתא, מאי "יורש כבן"? הרי בנכסים מועטין הבנים לא יורשים בכלל, כיון שרק הבנות מקבלות מזונות.

אלא, בהכרח, צריך לפרש "ראוי לירש", לא שיורש בפועל אלא יש לו זכות ירושה במקרה שהוא היורש היחידי, אבל עכשיו, שיש לו אחים, ואין לו, הוא לא מקבל כלום. אם כן, הכי נמוי, דברי הברייתא שטומטום ניזון כבת, הכוונה היא שהוא ראוי לניזון, היה ראוי לקבל מזונות, אבל ואין לו, לא יקבל אותם, כיון שאחיו יורשים את כל הנכסים.

שנינו במשנה: האומר אם ילדה אשתי זכר. שהאב מקנה לבן מנה ולבת מאתים

למימרא, האם זה אומר דבת עדיפא ליה מבן! שאדם מעדיף בת על בן, ולכן לבת נותן יותר.

והא אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי שבן עדיף מבת, שהרי כל שאינו מניח בן ליורשו, מי שמת ולא הניח בנים שירשוהו אלא בנות, הקב"ה מלא עליו עברה. סימן הוא שהקב"ה כועס עליו, (14) ולכן לא זיכהו בבנים זכרים. שנאמר

שהיתה מעוברת, ומקדיש את העובר, שאם תלד זכר יהיה עולה, ואם תלד נקבה תהיה שלמים, וילדה טומטום או אנדרוגינוס [שיש לו סימני זכר וסימני נקבה].

רבי שמעון בן גמליאל אומר: אין קדושה חלה עליהן! הולד לא קדוש בכלל, כיון שהוא לא זכר ולא נקבה אלא בריה בפני עצמה.

והסיפא סוברת כמותו.

ומקשה הגמרא על אביי, שמעמיד את הטומטום במשנה שלא מקבל כלום.

מיתובי, מברייתא, ששנינו בה: יש אופן שטומטום יורש כבן, ויש אופן שהוא ניזון כבת.

בשלמא לרבא, הסובר שלדברי המשנה טומטום יש לו כבת, שפיר ניתן להעמיד את מה שאמרה הברייתא תחילה "טומטום יורש כבן", שמדובר בה בנכסים מועטים, ששם יד הבנות על העליונה, שמקבלות מזונות והבנים אינם מקבלים, והיינו, שדינו כבנים לירושה, בכך שבנכסים מועטים הוא אינו יורש, כשם שהבנים אינם יורשים שם. ומה שאמרה הברייתא לאחר מכן, וניזון כבת, שהטומטום מקבל מזונות כבת, ניתן להעמיד בנכסים מרובין, שאז יד הבנים על העליונה, ולכן הוא רק מקבל מזונות, כבת.

אלא לאביי, הסובר שטומטום לא מקבל

ודאי, והטומטום לא יקבל כלום. ועיין בשיעורי הגר"ש רוזובסקי בביאור מחלוקתם.

14. קובץ שיעורים ת"פ. וכעין זה כתב בחת"ס

וכן נחלקו בטומטום ובת בנכסים מועטים, שאם הטומטום בן, לא מקבל בכלל. שיטת הרמב"ם, שהטומטום מקבל רבע והבת ג' חלקים, והטור חולק שאין ספק מוציא מידי